

## PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 1/2001 vp

### Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1999

#### JOHDANTO

##### *Vireilletulo*

Eduskunta on 17 päivänä lokakuuta 2000 lähettänyt perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksen toiminnastaan vuonna 1999 (K 12/2000 vp).

##### *Asiantuntijat*

Valiokunnassa ovat kertomuksen johdosta olleet kuultavina

- eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimaja
- apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkka
- apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

- vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Harri Ojala.

Kertomukseen sisältyvien *perus- ja ihmisoikeusasioita* sekä *telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä kuuntelua* koskevien jaksojen johdosta valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylikomisario Risto Karhunen, sisäasiainministeriö
- lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist, oikeusministeriö
- professori Heikki Kulla
- oikeustieteen tohtori, akatemiatutkija Liisa Nieminen
- professori Teuvo Pohjolainen
- professori Ilkka Saraviita.

#### VALIOKUNNAN KANNANOTOT

##### *Perustelut*

##### *Yleistä*

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1999 on hyvin laadittu ja selkeä. Kertomuksen rakenne on viime vuosina tehtyjen uudistusten jälkeen vakiintunut. Kertomus sisältää perus- ja ihmisoikeuksien valvontaa koskevan luvun, minkä lisäksi laillisuusvalvonnasta tehdään selkoa sekä yleisesti että erikseen eri asiaryhmien ja hallinnonalojen osalta. Kertomukseen sisältyy myös oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot. Kerto-

muksesta saa hyvän kokonaiskuvan oikeusasiamiehen toiminnasta kertomusvuonna.

Kertomusvuoden aikana ratkaistujen asioiden määrä (2 844) on lisääntynyt edellisvuodesta (2 361). Samalla kanteluiden keskimääräinen käsittelyaika on jonkin verran lyhentynyt. Vaikka oikeusmiehen käsiteltäväksi on kertomusvuonna tullut ennätyksellisen paljon (2 708) uusia asioita, on ratkaisemattomien asioiden (1 607) määrä kääntynyt edellisvuoteen verrattuna (1 743) hienoiseen laskuun. Kertomusvuonna on tehty tarkastuksia lähes yhtä moneen kohteeseen (63) kuin edellisvuonna (61). Kertomuksen mukaan oikeusasiamiehen resurssien

käytössä on painotettu kanteluruuhkan purkamista, minkä vuoksi tarkastustoimintaa ei ole voitu merkittävästi lisätä. Valiokunnan mielestä oikeusasiamiehen toiminnassa on syytä keskittyä kanteluruuhkan purkamiseen.

Valiokunta ei ole erikseen arvioinut oikeusasiamiehen yksittäisiä ratkaisuja ja kannanottoja.

#### *Perus- ja ihmisoikeudet*

Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen yhteydessä hallitusmuotoon lisättiin säännös siitä, että tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo myös perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tämä oikeusasiamiehen valvontatehtävä on säilytetty uuden, 1.3.2000 voimaan tulleen Suomen perustuslain 109 §:n 1 momentissa.

Perustuslakivaliokunta on pitänyt vuoden 1995 uudistuksen hengen mukaisena, että oikeusasiamiehen vuotuisen kertomukseen sisällytetään jakso perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisesta (PeVM 25/1994 vp, s. 6/II). Näistä asioista tehdään selkoa vuotta 1999 koskevan kertomuksen kolmannessa pääjaksossa (s. 43—80).

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta on vakiintunut oikeusasiamiehen yhdeksi keskeiseksi tehtäväalueeksi. Kertomuksessa todetaan perus- ja ihmisoikeuksien läpäisevän laillisuusvalvonnan koko kentän. Laillisuusvalvonnan luonteen johdosta kannanotoissa kiinnitetään useimmiten huomiota viranomaisten menettelytapoihin aineellisten oikeuskysymysten jäädessä yleensä tuomioistuimissa ratkaistaviksi.

Oikeudellisen ratkaisun lisäksi oikeusasiamiehen kannanotto sisältää yhä useammin oikeuspoliittisesti painottuneita pohdintoja sekä moittivia tai ohjaavia käsityksiä perus- ja ihmisoikeuksien huomioon ottamisesta mahdollisissa muissa samankaltaisissa tapauksissa. Kertomuksesta ilmenee, että suurin osa (292) kertomusvuonna annetuista toimenpideratkaisuista (343) on sisältänyt oikeusasiamiehen tällaisen käsityksen. Moittivia ja ohjaavia käsityksiä ei ole kertomuksessa eroteltu tilastollisesti. Tällainen erotelu olisi valiokunnan mielestä syytä tehdä.

#### *Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen kuuntelu*

Pakkokeinolain 5 a luvun 15 §:n mukaan sisäasiainministeriön on annettava vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomus telekuuntelun ja -valvonnan sekä teknisen kuuntelun käytöstä. Ministeriön on annettava samanlainen kertomus myös poliisilakiin perustuvasta teknisestä kuuntelusta. Poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetun lain 5 §:n 2 momentin mukaan puolustusministeriön on vastavasti annettava vuosittain oikeusasiamiehelle kertomus teknisen kuuntelun käytöstä. Kertomusvuoden jälkeen on tullut voimaan poliisilain muutos, jonka mukaan sisäasiainministeriön tulee antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomus myös peitetoiminnan käytöstä.

Perustuslakivaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota sisäasiainministeriön oikeusasiamiehelle toimittaman kertomuksen puutteellisuuteen (ks. esim. PeVM 13/2000 vp). Valiokunta on saanut sisäasiainministeriöltä selvityksen asiasta. Sen perusteella valiokunta toteaa ministeriön ryhtyneen monipuolisiin toimiin telepakkokeinoja koskevan raportointi- ja valvontajärjestelmän kehittämiseksi. Valiokunta yhtyy apulaisoikeusasiamies Jonkan ehdotukseen telepakkokeinojen käyttöä ja valvontaa koskevan tutkimuksen teettämisestä (ks. kertomus, s. 86). Samalla on aiheellista arvioida telepakkokeinojen käytön teknisiä ja taloudellisia edellytyksiä.

#### *Ratkaisuista tiedottaminen ja kertomuksen kehittäminen*

Vuotta 1998 koskevasta eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta antamassaan mietinnössä (PeVM 13/2000 vp) valiokunta kiinnitti huomiota oikeusasiamiehen kannanottojen viranomais-toimintaa ohjaavaan merkitykseen ja kannusti oikeusasiamiestä kehittämään edelleen ratkaisuihinsa tiedottamista. Valiokunnan mielestä tietoverkossa julkistamisen tuli olla säännönmukainen yksittäisistä ratkaisuista ja kannanotoista tiedottamisen tapa. Samalla valiokunta totesi oikeusasiamiehen kertomuksen olevan nykyisin verraten laaja ja piti eduskunnan näkökulmasta perusteltuna, että vuosittain annettavan kerto-

muksen asiasisällön painopiste olisi tapausselostusten sijasta yleisissä ja periaatteellisesti tärkeissä kysymyksissä. Ylimpien lainvalvojien kertomuksiin sisältyvät tilastot tulisi lisäksi laatia yhtenäisin perustein.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan valiokunnan näkemykset otetaan huomioon oikeusasiamiehen vuosittaista kertomusta ja yksittäistapauksia koskevaa tiedottamista kehitettäessä.

### **Päätösehdotus**

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

*että tämä mietintö lähetetään sekä eduskunnan oikeusasiamiehelle että hallitukselle myös valtioneuvoston oikeuskanslerin tietoon saatettavaksi.*

Helsingissä 22 päivänä toukokuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Paula Kokkonen /kok  
jä s. Klaus Hellberg /sd  
Esko Helle /vas  
Gunnar Jansson /r  
Jouko Jääskeläinen /skl  
Saara Karhu /sd  
Jouni Lehtimäki /kok  
Johannes Leppänen /kesk

Heli Paasio /sd  
Osmo Puhakka /kesk  
Pekka Ravi /kok  
Markku Rossi /kesk  
Petri Salo /kok  
Ilkka Taipale /sd  
vjäs. Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sami Manninen.